

MIROSLAV PALAMETA, *Fikcionalnost životopisa Petra Berislavića*, Školska knjiga, Zagreb - Split - Mostar, 2016., 353 str.

Carlo Ginzburg u *Morfologiji priče* primjećuje: "Lovac je valjda bio prvi koji je 'pripovijedao priču', jer je jedini bio kadar u nijemim (nezamjetnim) tragovima što ih je ostavio njegov plijen pročitati povezan niz događaja."

Novom knjigom, objavljenom u nakladništvu Školske knjige, Miroslav Palameta ne samo da potvrđuje, nego i osnažuje status znanstvenika besprijekorno oblikovana autorskoga glasa. *Fikcionalnost životopisa Petra Berislavića* odlikuje pomno razrađena i dosljedno izvedena metodologija rada, vrsna istraživačka i teorijska kompetencija, studiozna posvećenost predmetu proučavanja, jezgrovita i napeta sintaksa, ali i živa i plodotvorna komunikacija s osnovnim misaonim postavkama suvremene kulturne historije. Korespondirajući jednako suvislo s korijenskim pitanjima hrvatske književne povijesti i funkcionalno orijentiranim pitanjima nove kulturne epistemologije, Palameta uspijeva dokazati kako je moguće donositi nedvosmislene i znanstveno utemeljene zaključke, čak i u okolnostima ekvivalentalne metajezične prakse.

On će, tako, već u prvoj rečenici uvoda naznačiti duboku problematičnost procesa u kojemu se jedna književna afera postupno i sigurno pretvorila u povijesnu činjenicu i tako opisala luk oko teksta. Povijest se u problemski navedenom slučaju otkriva kao zbirka krivotvorina: Alberto Fortis u *Putu po Dalmaciji* optužuje Ivana Tomka Mrnavića za plagiranje *Životopisa Petra Berislavića* i na taj način presuđuje i autoru i djelu. Fortisov autoritet i naknadna površna kritička čitanja, naglašava Palameta, oblikovat će receptivne mehanizme koji se danas čine neupitnim. Autor se stoga vraća na početak hermeneutičkoga kruga kako bi se pomnom rekonstrukcijom njegove putanje iznova približio optuženom tekstu. Pritom je suočen sa specifičnim interpretativnim izazovom: izostanak rukopisa Antuna Vrančića koji je, prema Fortisovim navodima, Mrnavić gotovo u cijelosti plagirao, usmjerava autora na fokusiranje analitičkoga očišta prema filološkoj analizi teksta točnije, na utvrđivanje autorstva i datiranje djela. Na taj način su one razine teksta koje su dosadašnjim istraži-

vanjima bile nedostupne ili podložne spekulaciji konačno dobile na težini i uvjerljivosti.

Proučavajući odnos fabularnoga i diskurzivnoga vremena Palameta uspijeva uočiti dinamičke odnose u životopisu koji su u isključivo historiografskoj interpretaciji izostali. Na pitanje tko je autor *Životopisa Petra Berislavića* moguće je odgovoriti usporedbom provjerljivih povijesnih činjenica i načina na koji su predstavljene u tekstu. Upravo na ovom mjestu Palameta uočava nerazmjer. Ako se radi o životopisu i ako je Antun Vrančić autor, diskurzivno i fabularno vrijeme moraju se podudarati, no ako je riječ o fikciji i ako je autor Ivan Tomko Mrnavić, uočeni nesklad između diskurzivnoga i fabularnoga vremena ne samo da razjašnjava inherentna tvorbeno načela teksta nego i probija činjeničnu opnu. Dijelovi životopisa koji ne odgovaraju provjerljivim povijesnim datostima nisu slučajna niti sporedna, nego su dokaz nazočnosti narativne strategije. Upravo ta spoznaja autoru daje za pravo da iznese svoju izazovnu tezu. Ujedno, eto i dokaza o učinkovitosti Palametina pristupa. Ne samo da je uspio dokazati Mrnavićevo autorstvo, i razriješiti jednu od najvećih afera u povijesti hrvatske književnosti, nego je žanrovskim određenjem životopisa kao potencijalno biografskoga romana otvorio mogućnost za potpuno nova čitanja. Ono što je bila tek arhivska fusnota ili književnopovijesni kuriozitet postaje umjetnički djelo.

Knjiga je podijeljena u četrnaest jasno strukturiranih poglavlja, a osim uvodne napomene i zaključka na hrvatskom i engleskom jeziku čine ju još pretisak *Životopisa Petra Berislavića* na latinskom jeziku, stručna literatura i izvori, pojmovnik, podatci o autoru i cijeli niz fotografija, slika, dokumenata pomoću kojih Palameta istodobno ilustrira i argumentira svoje teze - one su slikovita potvrda jednog konzistentno provedenoga istraživačkog truda, ali i dokazni materijal jedne konzistentno provedene književnopovijesne interpretacije.

Prvo poglavlje posvećeno je rekonstrukciji Mrnavićeva života i rada na osnovi dostupnih biografskih podataka, što se čini sasvim opravdanim s obzirom na usvojene predodžbe o motivskoj isprepletenosti lika i djela, nakon čega slijedi jezgrovita analiza poznatoga i priznatoga Mrnavićeva opusa. Već se ovdje nazire osnovna autorova teza: analizom sadržajnih i strukturnih podudarnosti pojedinih tekstova i životopisa, analizom i usporedbom stilskih osobitosti i retoričkih strategija koje karakteriziraju Mrnavićev diskurs moguće je dokazati izvornost životopisa, i to posredstvom njegove prepoznatljive strategije uobličavanja - fikcionalnosti. Fokusiranjem analitičkog oči-

šta na narativni ustroj Mrnavićeva diskursa u kojem se "prepoznaju isti obrasci i načela aristotelovske retorike i latinština koja nastoji nadmašiti klasične uzore" Palameta zapravo dovodi u pitanje samu logiku prisvajanja mjerljivih tekstualnih učinaka: ako je životopis krivotvorina, onda se optužba mora dokazati na osnovi predrazumijevanja djela "kao klasične povjesničarske vrste koja operira autentičnim povijesnim sadržajima", no, ako je životopis fikcija, onda optužba gubi osnovu. Autorova racionalizacija tako razara usvojene predodžbe o tekstu i istodobno pristupa diskursu na nov način, prateći njegova tvorbena načela.

Naredno poglavlje bavi se recepcijom Mrnavićeva životopisa, prije i poslije Fortisove optužbe. Posebnu pozornost autor pridaje razmatranju i praćenju različitih receptivnih obrazaca i njihovom postupnom konvergiranju u percepciju. Autoritativno izrečene i naglašeno ekspresivne tvrdnje o krivotvorenom tekstu, tvrdi Palameta, ne samo da izobličuju prosudbu nego je i oblikuju, postaju dijelom predanja, uvjetne refleksije. Svako naknadno bavljenje Mrnavićevim životopisom, od Armina Pavića do Tamare Tvrtković, označeno je ovim diskurzivnim opterećenjem i ne može ga se odreći bez izmjene perspektive.

Zato se autor u poglavljima koja slijede, od četvrtog do trinaestog, posvećuje minucioznoj analizi i interpretaciji sintaktičkih, stilskih, motivskih i sadržajnih okosnica životopisa kako bi s jedne strane prokazao ustroj teksta i s druge izmjerio njegove učinke. Ovaj se postupak pokazuje osobito plodotvornim u razumijevanju Mrnavićeva životopisa kao fikcionalne tvorbe. Usporedbom dostupne arhivske građe, povijesnih dokumenata, pisama i činjenica kojima Mrnavić raspolaže i fabulativne strukture životopisa, dosljednim ukazivanjem na retorički svrhovito premošćene prijepore, akcentiranjem analeptičkih i proleptičkih obrazaca autor uspijeva ne samo rasterećiti tekst od nerefektiranih receptivnih viškova, već ga oslobađa i od podložnosti činjeničnim konvencijama. *Životopis Petra Berislavića* konačno postaje pripovjedački strukturiran tekst, koncipiran prema oblikovnim zahtjevima fikcije, a ne pretpostavljene povijesne istine.

Nadmoć fikcionalnoga nad egzaktnim činjenicama potvrđuje se pomnom usporedbom materije uporabljene u životopisu i dostupnih povijesnih podataka, ali znatno više problematiziranjem diskurzivnih postupaka kojima Mrnavić postiže tekstualne učinke. Na taj se način konkretni činovi pretvaraju u elemente narativne konstrukcije i pružaju uvjerljivo objašnjenje za propuste, pogriješke, nedosljedno-

sti unutar činjeničnoga sklopa - oni su manipulativni dio povijesnoga narativa. Palameta će iz poglavlja u poglavlje uvjerljivo argumentirati kako nazočnost pripovjedačke matrice unutar životopisa, tako i autorske svijesti o metodi prevladava nad povijesnim istinama. Pritom se fikcionalnost životopisa ne će provjeravati nadređenim pojmovnim sklopom koji izvana legitimira tekst, nego će se dokazivati analizom i rekonstrukcijom diskurzivne građe, onako kako je ona izložena čitanju. Na ovome metodološkome pristupu Palameta inzistira i on se pokazuje osobito učinkovitim u otklanjanju svake spekulativne interpretacije.

Uvodni biografski i općepovijesni podaci u životopisu, naznačit će Palameta u četvrtom poglavlju, svojim formalnim karakterom i retoričkom intonacijom nedvojbeno poštuju pravila Aristotelove retorike, baš kao što će "strukturiranje izmišljenih i povijesno relevantnih činjenica u fabuliranju kao stilsku osobitost prepoznati Mrnavićevom svi oni koji su čitali njegovu studiju *Vranski priorat ili Životopis blaženog Augustina Kažotića* u kojoj je rekonstrukcija povijesnih likova i događaja u vremenu i prostoru na najzanimljivijim mjestima plod uglavnom literarne imaginacije". Autorstvo se dokazuje prepoznavanjem i praćenjem narativne koherencije teksta, a ne spekulacijom o povijesnim ili činjeničnim konstruktima u kojima je tekst nastao.

Osobito uvjerljivim i konzistentnim čini se autorov postupak analitičkoga dokazivanja u petom poglavlju. Mrnavićevo umetanje mističnih priviđenja i neprovjerenih protagonista u strukturu životopisa autor prepoznaje "kao izrazit plod literarne fikcije bez ikakve bliskosti s egzaktnim povijesnim činjenicama" čiji smisao može biti jasan tek iz "perspektive njihove mitske kondicije: iz njih i kušnji koje su predočile izlazi junak, koji je nadvladao zemaljske i nebeske provjere". Osim što će u procesu tekstualne analize doći do relevantnih zaključaka o pragmatičnom ustroju životopisa, Palameta će uvidom u povijesne dokumente i arhivsku građu, dakle analizom konteksta, nepobitno ukazati na faktografske neusklađenosti i manipulacije koje se mogu pripisati samo autoriziranom postupku fikcionalizacije povijesne materije.

Nakon što u šestom poglavlju ukaže na "relativno oskudan katalog obavijesti" kojima Mrnavić barata i koji ga navodi da "ih na osnovi logičkih pretpostavka smješta u vrijeme i prostor odnosno da izgrađuje fabulativni kostur i popunjava ga maštovitim detaljima", Palameta se u sedmom poglavlju bavi središnjim dijelom životopisa: virtuožno koncipiranog narativa o autentičnom povijesnom svjedočanstvu

prestiliziranoga i preoblikovanoga za potrebe stvaranja naglašeno literarnih učinaka čija "opsežnost i zaokruženost probija tradicionalni oblik životopisa i istodobno je suprotstavljena fragmentarnim i kratkim povijesnim podacima o istom događaju". Osim što dosljedno i argumentirano primjenjuje metodološku proceduru, autor na ovim mjestima očituje sposobnost suverenoga baratanja arhivskim i povijesnim zapisima, kao i razumijevanja jezičkih i stilskih osobitosti analiziranih tekstova.

Osmo, deveto i deseto poglavlje Palametine knjige korespondiraju s dijelom životopisa u kojemu se autentični povijesni dokumenti i pisma utkivaju u fabulativnu strukturu i "okupljaju oko sebe kroničarske iskaze, anegdote ili kratke cjelovite priče, čijim se sadržajima pokušava rekonstruirati širi kontekst zbivanja". Upravo zaokruženost rukopisa, odnosno imaginarnu moć da se razasutim i neusklađenim zbivanjima prida cjelovit karakter za Palametu predstavlja krunski dokaz fikcionalnosti životopisa.

Jedanaesto poglavlje posvećeno je analizi epizode o pogibiji bana Petra "koja prati postupke glavnoga junaka i drugih likova, njihove reakcije prikazuje u živom i dramatičnom izlaganju ono što je bilo kojem povjesničaru u drugom planu ili izvan svakog zanimanja". Uvidom u povijesne izvore, analizom prostornih i vremenskih referenci i njihovom usporedbom s tijekom priče autor će i ovdje opetovati primjernu sposobnost prepoznavanja i povezivanja motivskih i tvorbenih uporišta teksta.

Dvanaesto i trinaesto poglavlje bave se interpretacijom i analizom završnih dijelova životopisa, uočava se kako je "čvrsta veza toga završnog dijela s cjelovitim kontekstom posve jasna, ne samo istaknutim sintetiziranjem, nego i na ravnini osnovne zamisli djela da se istakne zaboravljena slava velikoga kršćanskog ratnika". Referirajući se na jedan termin iz životopisa koji mikrostilistički ocrtava etičku figuru glavnoga junaka, i to posredstvom prividne historiografske distance Palameta poentira: "U tekstu na vrijeme katoličke obnove upućuje posebno upotrijebljen termin *horae canonicae* koji u svojim leksičkim sastavnicama sadržava misao propisanih dnevnih molitava odnosno čitanja časoslova. Taj stari običaj upravo poslije Tridentskog sabora postaje obveza za sve svećenike u Katoličkoj crkvi. I propis i termin koji ga implicira pripadaju pripovjedačevu vremenu koje je tako kontaminiralo povijesno i kulturološko vrijeme samih događanja. Tako sročeni početak važnog poglavlja u svakom tradicionalnom životopisu mogao je od dvojice pisaca napisati samo Mrna-

vić. A nipošto Antun Vrančić." Jednim zahvatom, jednim preciznim i dobro upućenim rezom u ustroj teksta Palameta uspijeva dokazati svoju tezu.

Nakon što je koncizno proučio fikcionalni ustroj životopisa autor se u četrnaestom poglavlju bavi kontekstualnom i tekstualnom analizom Fortisove optužbe. Usporedbom osovinskih dijelova njegova putopisa i životopisa Fausta Vrančića, uočavanjem "podudarnosti redosljeda istih tematskih jezgra" nedvojbeno će se ukazati na postojanje određenih modela krivotvorenja. Palameta će tako zatvoriti hermeneutički krug. Ono što je autoritativno nastupilo kao povijesna istina razotkrit će se kao narativna konstrukcija čija se "izdržljivost nije samo temeljila na autoritativnu izricanju ili površnom čitanju već i na tome da je i ona sama falsifikat".

Ne preostaje ništa nego zaključiti kako je Miroslav Palameta napisao knjigu od neprocjenjive važnosti kako za znanstvenu zajednicu, tako i za buduće čitatelje i štovatelje jedne zaboravljene, prešućene i ovom knjigom ponovo iskupljene književne veličine.

Jela Sabljic-Vujica